

پرونده

طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده

سیاست‌های کلی جمعیت و سیاست‌های کلی خانواده از جمله اسناد بالادستی هستند که بعد از تغییر سیاست‌های جمعیتی کشور و جایگزینی سیاست افزایش جمعیت به جای تحدید جمعیت تدوین و ابلاغ شد. جدای از این دستورالعمل‌های کلی جدی‌ترین دستورالعملی که قابلیت تبدیل به قوانین اجرایی را در حوزه جمعیت دارد، طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده است که در سال ۹۲ و در ۵۵ ماده توسط نمایندگان مجلس ارائه شد و موضوع افزایش جمعیت را با مشوق‌هایی برای ازدواج و فرزندآوری مورد تأکید قرار داده بود، اما این طرح بار مالی داشت و به همین خاطر نتوانست رأی موافق دولت را با خود همراه کند

پیشبرد طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده از رهگذر اصل ۸۵ قانون اساسی

مجلس با عنایت به اصل ۸۵ قانون اساسی طرح قدیمی جمعیت و تعالی خانواده را با نام طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده تأیید و اختیار صحن را به کمیسیون مشترک متشکل از کمیسیون‌های تخصصی مجلس تفویض کرد

فرزند رسیده است. این آمار و ارقام نشان می‌دهد سیاست‌گذاری‌های تازه در عرصه جمعیت و فرزندآوری با الزامات و زیرساخت‌های لازم همراه نبوده است تا بتواند خانواده‌های ایرانی را برای داشتن فرزندان بیشتر متقاعد کند. همچنانکه در بخش تسهیل ازدواج و حمایت از زوج‌های نابارور برای تحقق افزایش میزان باروری نیز کاری جدی صورت نگرفته است. به بیان دیگر با وجود تمامی اسناد بالادستی نوشته شده در این حوزه و تأکیدات فراوان بر لزوم افزایش جمعیت و پیشگیری از سقوط کشور در چاله جمعیتی و ببری سیمای جامعه، هیچ قانون و مشوقی برای

وضعیت رشد جمعیت در کشور بحرانی است و رسیدن نرخ رشد جمعیت به زیر یک درصد، سیمای جوان کشورمان را تهدید می‌کند. در کنار این با وجود تغییر رسمی سیاست‌های جمعیتی کشور از سال ۹۱ و تأکید بر لزوم افزایش جمعیت و رسیدن نرخ باروری به بالای حد جانشینی، باروند کاهشی نرخ باروری و نرخ رشد جمعیت مواجه بوده‌ایم. بر این اساس در حالی که در سال ۱۳۹۶ میزان باروری کل ۲/۰۷ فرزند بوده است، سال ۹۸ نرخ باروری به ۱/۷۷ فرزند رسیده است. طبق آخرین بررسی‌ها این روند کاهشی در سال ۱۳۹۹ هم ادامه داشته و نرخ باروری به ۱/۷

ایران سریع‌ترین سرعت کاهش نرخ باروری در تاریخ جهان را به خود اختصاص داده است. کشورمان با سرعت زیادی تنها در ۲۰ سال، میزان باروری خود را از شش فرزند به‌ازای هر زن به کمتر از دو فرزند رسانده است و ۱۵ سال است که جمعیت خود را جایگزین نمی‌کند! «ملیندا گیتس» همسر «بیل گیتس» که تحت‌عنوان بنیاد خیریه خانوادگی «بنیاد بیل و ملیندا گیتس» سال‌هاست در حوزه ترویج کاهش جمعیت در دنیا فعالیت می‌کند، چندی پیش در توییته نوشت: «سریع‌ترین کاهش نرخ فرزندآوری به ازای هر زن در تاریخ دنیا در ایران اتفاق افتاده است؛ جایی که بزرگ‌ترین کارخانه تولید و سایل پیشگیری از بارداری در جهان، در دهه ۹۰ در آن برپا شد!»

نرخ باروری کل ایران در سال ۱۳۹۶ بوده، اما این عدد در سال ۹۸ به ۱/۷ رسید. در سال ۹۸ در هزار برای ولادت طی ۱۰ سال اخیر ثبت شد. نگاهی به داده‌های سازمان ثبت‌احوال کشور در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد در این سال، یک میلیون و ۱۹۶ هزار و ۱۳۵ مورد تولد در کشور به ثبت رسیده است که در مقایسه با سال گذشته ۱۲ درصد (۱۷۰ هزار مورد کمتر) و در مقایسه با سال ۱۳۹۲، ۲۲ درصد کاهش را نشان می‌دهد.

ایران پیرترین جمعیت جهان خواهد شد
علاوه بر این طبق گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس در این باره طبق آخرین آمار سال ۱۳۹۸ با احتساب مابه‌التفاوت رقم ۱۴/۴ در هزار برای نرخ مولود و ۵/۵ در هزار برای نرخ فوت در کشور (یعنی حدود ۱۴ ولادت و ۶ فوت به‌ازای هر هزار نفر جمعیت)، میزان رشد طبیعی جمعیت به رقم ۰/۸۹ درصد یعنی به پایین‌تر از یک درصد کاهش یافته است. برای سال ۱۳۹۹ نیز با توجه به کاهش حدود ۴ هزار و ولادت در شش ماهه نخست سال نسبت به مدت مشابه سال قبل، پیش‌بینی می‌شود نرخ رشد جمعیت اسما حتی از ۰/۸ درصد نیز کمتر شود که شیوع بیماری

فردان، افزایش مشکلات اقتصادی با آمدن فرزند جدید، درآمد ناکافی و نداشتن مسکن مناسب از جمله عواملی است که موجب می‌شود تا خانواده‌ها از داشتن فرزندان بیشتر اجتناب ورزند. بنابراین سیاست‌گذاری مطالبه عمومی مردم در نظام حکمرانی است.

کرونا تشدیدکننده آن نیز خواهد بود. تحلیل‌های داخلی و بین‌المللی از این حکایت دارد که در ۲۰ سال آینده ایران یکی از پیرترین کشورهای جهان خواهد بود.

طرح اصل ۸۵ قانون اساسی موافقت کردند. اصل ۸۵ قانون اساسی می‌گوید: «سمت نمایندگی قائم به شخص است و قابل واگذاری به دیگری نیست. مجلس نمی‌تواند اختیار قانونگذاری را به شخص یا هیئتی واگذار کند، ولی در موارد ضروری می‌تواند اختیار وضع بعضی از قوانین را با رعایت اصل ۷۲ به کمیسیون‌های داخلی خود تفویض کند، در این صورت این قوانین در مدتی که مجلس تعیین می‌نماید، به صورت آزمایشی اجرا می‌شود و تصویب نهایی آنها با مجلس خواهد بود.

تغییر نگرش مردم به سمت داشتن فرزندان بیشتر
بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، در پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان که از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سه موج صورت گرفته است، در سال ۱۳۸۲، ۲۴ درصد جامعه مورد پرسش، در فرزندآوری امری مطلوب تلقی کرده‌اند؛ ۱۱ درصد تک‌فرزندی و ۱۰/۷ درصد نیز سه‌فرزندی را مطلوب می‌دانند. با این حال در سال ۱۳۹۴ تمایل به دو فرزند کاهش ۲۶ درصدی داشته و در مقابل تمایل به سه فرزند و حتی ۴ فرزند افزایش دو تا چهار برابری داشته است. به‌عبارت دیگر ۴۲ درصد مردم در سال ۱۳۹۴ به داشتن سه فرزند و بیشتر تمایل داشته‌اند. این مسئله در خصوص تمایل به تک‌فرزندی نیز قابل ملاحظه است؛ به‌نحوی که در سال ۱۳۸۲، ۱/۵ درصد جامعه به تک‌فرزندی تمایل داشتند، اما در سال ۱۳۹۴ این میزان به ۸/۲ درصد کاهش یافته است.

حالا بنات کمیسیون مشترک از کمیسیون‌های فرهنگی، بهداشت، اجتماعی، برنامه و بودجه، اقتصادی، کشاورزی، عمران و امنیت ملی و سیاست خارجی تشکیل شود تا به این طرح رسیدگی کند. طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، طرح مذکور با نظر به ترتیب اثر گذار در کاهش نرخ مولود در خصوص ساحت‌های «فرهنگ‌سازی و اقدامات ترویجی، آموزشی، پژوهشی و تبلیغی»، «خدمات حوزه سلامت و بهداشت»، «تسهیلات بیمه‌ای»، «تسهیلات آموزشی»، «تسهیلات استخباراتی و اشغال»، «تسهیلات جمعیتی و رفاهی» و «پیش‌بینی بار مالی و ضمانت‌اجرا» دارای پیشنهادهایی شفاف، کارآمد و اثرگذار است.

در پیمایش ملی خانواده که در سال ۱۳۹۸ از سوی جهاد دانشگاهی واحد استان البرز از ۲۰۶ شهر انجام شده است نیز بیش از ۶۰ درصد مردم تمایل به داشتن حداقل سه فرزند دارند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت طی سال‌های گذشته فرهنگ‌سازی انجام گرفته در حوزه جمعیت به تغییر نگرش مردم منجر شده است، اما انگرانی از آینده تحصیلی و شغلی

نظر کارشناس

طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده ضمانت اجرایی دارد

نمایندگان مجلس شورای اسلامی با رأی قاطع به اصل هشتم و پنجمی شدن طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده اختیار صحن را به کمیسیون مشترک متشکل از کمیسیون‌های تخصصی مجلس تفویض کردند تا حمایت از خانواده ایرانی در امر فرزندآوری تسریع شود. در این طرح مقرر شده است که از بیمه درمائی زوج‌های نابارور، ارائه خدمات و تسهیلات به زنان شاغل، ارائه بسته‌های حمایتی، بهداشتی و تغذیه‌ای به مادران و کودکان، فرصت تحصیلی به مادران دانشجو، کمک حمایت معیشتی به خانواده‌ها، ارائه خدمات مستمر درمانی به زنان باردار صورت گیرد. از دیگر نقاط قوت طرح، بخش ضمانت اجرایی است که مانع اجرایی نشدن این قانون پس از تصویب می‌شود تا به سرنوشته قانون تسهیل ازدواج منجر نشود. بلافاصله پس از مصوبه صحن، فرآیند شکل‌گیری کمیسیون مشترک شروع شد و نمایندگان عضو کمیسیون مشترک مشخص شدند تا در اسرع وقت این طرح در کمیسیون مشترک تصویب شود و تمایل خانواده ایرانی برای فرزندآوری با ارائه خدمات تسهیل گردد.

فاطمه قاسمی‌پور
رئیس فراکسیون زنان مجلس شورای اسلامی

طرح جوانی جمعیت، حمایت از مادران شاغل را در دستور کار خود قرار داده است

حتی سازمان بهداشت جهانی که چند سال پیش سیاست کنترل جمعیت را برای ایران بیان کرد، اکنون هشدار داده که جمعیت ایران به سمت کهنسالی می‌رود و باید فکری به حال آن شود. طبق آمارهای مجامع بین‌المللی، ایران سریع‌ترین افت نرخ رشد جمعیت را دارد. پیش‌بینی سازمان بهداشت جهانی آن است که در سال ۲۱۰۰ جمعیت ایران در یک ستاروبه ۲۰ میلیون نفر می‌رسد که ۵۰ درصد آنها سالمند هستند، یعنی در آینده نزدیک جمهوری اسلامی در عرصه ژئوپلیتیک جهان جایگاهی ندارد و طی ۲۰ سال آینده پیرترین کشور جهان خواهیم بود. اگر ما به فکر نباشیم تا چند سال آینده باید دولت تنهایی را ایجاد کنیم. پنج تا ۱۰ سال آینده فرصت طلایی است تا فکری به حال رشد جمعیت کنیم و باید از این فرصت استفاده کرد. کشورهای دیگر همه برای رشد جمعیت برنامه دارند اما هم باید به فکر باشیم. در این طرح از مادران شاغل برای فرزندآوری حمایت شده و در آن بحث مرخصی زایمان، مرخصی شیردهی و ایجاد مهدهای کودک در ازگان‌ها برای رفاه حال مادران شاغل و تسهیلاتی برای خانم‌های دانشجو در نظر گرفته شده است. همچنین پیش‌بینی شده که حقوق خانواده‌های دارای چند فرزند افزایش یافته و به آنها تنفس مالیاتی داده شود. در این طرح می‌خواهیم مشکلات را از جلوی پای زنان شاغل برداریم.

زهره الهیان
عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس شورای اسلامی

چند قدمی مانده به سیاه‌چاله پیری جمعیت برسیم

طبق پیمایش‌های انجام شده بالای ۶۰ درصد از مردم ایران خواستار سه فرزند هستند، اما امکان آن را ندارند. ما در این طرح می‌خواهیم از خانواده‌ها حمایت کنیم تا به آرزوی فرزندآوری برسند. این طرح به دنبال حمایت از زنان نابارور است که هزینه‌های آزمایش و درمان آنها بالاست. همچنین تأمین پوشک بچه برای کارمند عادی هزینه سنگینی دارد؛ این طرح می‌خواهد از خانواده‌ها حمایت کند تا مشکلی برای فرزندآوری نداشته باشند. چند قدمی مانده به سیاه‌چاله پیری جمعیت برسیم. دوره باروری دهه شصتی‌ها در حال گذشتن است و ما باید مانعی که جلوی پای آنها گذاشته‌ایم را برداریم. علاوه بر موضوع جمعیت موارد مهم دیگری در دستور کار مجلس شورای اسلامی است و نمی‌توان تنها وقت مجلس را برای این طرح جمعیت گرفت. در این طرح برای تأمین منابع مالی به برنامه ششم توسعه استناد شده است. به دلیل قوانین موجود سقظ چنین در کشور بالاست. آمار بین‌المللی می‌گوید در مقابل یک میلیون فوئی کرونا ۲۰ میلیون فوئی سقظ چنین است که این آمار برای ایران نصف بوده؛ یعنی ۱۵ برابر فوئی کرونا ما در ایران برای سقظ چنین کشته می‌دهیم. ما در برابر چنین‌های سقظ شده مسئول هستیم.

امیر حسین پانکی پور فرد
نماینده مردم اصفهان در مجلس شورای اسلامی

یادداشت

لزوم طراحی بسته سیاستی برای تحقق افزایش جمعیت

محمد نیک ضمیر

ایران سریع‌ترین کاهش نرخ فرزندآوری را در طول تاریخ دنیا به خود اختصاص داده است. این جمله را ملیندا گیتس، همسر بیل گیتس به‌عنوان یک فعال اجتماعی در توییتر خودش منتشر کرده است. سیاست‌های تنظیم خانواده و تحدید جمعیت در ایران از سال ۱۳۶۸ آغاز شد. تشکیل شورای تحدید مولید در ایران تصویب شد و در سال ۱۳۷۰ لایحه تنظیم خانواده و جمعیت در دولت تصویب گردید و در برنامه اول توسعه مقرر شد تا سال ۸۹ به باروری کل ۲/۳ برسیم.

در سال ۱۳۷۲ قانون تنظیم خانواده در مجلس شورای اسلامی تصویب و براساس این قانون تمامی امتیازات متعلق به فرزندان بالاتر از رده ۳ حذف و محدودیت‌هایی برای کثرت اولاد در نظر گرفته شد. وزارت بهداشت هم خدمات تنظیم خانواده و جراحی‌هایی همچون وازکتومی و توبکتومی را به صورت رایگان در مراکز بهداشتی خود ارائه کرد. همه این اقدامات در حالی بود که شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه موجب کاهش میزان باروری شده بود و ما در سال ۷۱ به هدف تعیین شده در قانون تنظیم خانواده و جمعیت یعنی چهار فرزند به ازای هر زن رسیده بودیم. در حالی که بنا بود این هدف در سال ۹۰ محقق شود، اما شرایط فرهنگی و اجتماعی در کنار شرایط اقتصادی به همراه تبلیغات همه‌جانبه برای تغییر نگرش مردم از نگاه «هر آن کس که دندان دهد نان دهد» به نگاه «فرزند کمتر زندگی بهتر» موجب شد تا ۱۹ سال پیش از برنامه به هدف برسیم و سال‌های بعدی به دلیل عدم آرایش جمعیت و سیاست‌های جمعیتی این روند کاهشی به شکل کنترل‌نشده‌ای ادامه یافت.

سال ۹۱ وقتی به خود آمدیم که کشور در آستانه ورود به بحران جمعیت قرار داشت. از سال ۱۳۹۰ جمعیت کشور وارد فاز میانسالی شد و طبق آخرین سرشماری حدود ۴۱/۶ درصد جمعیت کشور افراد ۲۰ تا ۵۹ سال تشکیل می‌دهند که حاکی از غلبه گروه سنی میانسالیان در جمعیت کشور است.

اما چرا کشور در پیاده‌سازی سیاست‌های تحدید جمعیت توانست در این همه موفق عمل کند و تقدیر سازمان جهانی بهداشت و صندوق جمعیت ملل متحد را برای این کاهش جمعیتی عجیب دریافت کند، اما حالا و با تغییر سیاست‌های جمعیتی به سمت افزایش جمعیت طی ۹ سال گذشته تنها موفق نبوده‌ایم، بلکه نرخ باروری و نرخ رشد جمعیت بر مبنای حرکت کرده است؟

برای پاسخ به این سؤال اگر سیاست تحدید جمعیت در دهه ۷۰ و ۸۰ را به‌عنوان یک بسته سیاستی در نظر بگیریم، به بیبنیم در این برهه از زمان برای کاهش جمعیت و متقاعد کردن خانواده‌ها به داشتن فرزند کمتر یک بسته فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی تدارک دیده شد و هزینه‌های جان‌انداختن چنین سیاستی را هم پرداخت کردیم. بر این اساس از یکسو قانونگذاری مناسبی برای کاهش جمعیت انجام گرفت و در این مسیر پیوسته‌های فرهنگی اجتماعی لازم طراحی شد. بدین معنا که «فرزند کمتر زندگی بهتر» به‌عنوان یک گفتمان در جامعه جاافتاد و به گفتمان مسلط اجتماعی تبدیل شد. برای این‌کار تمام ارکان جامعه بسیج شدند. از درج شعار فرزند کمتر زندگی بهتر روی تمام اقلام مصرفی همچون قوطی کبریت یا شامپو و پودر ماشین لباسشویی گرفته تا ارزش شدن خانواده‌های کم‌جمعیت از طریق صدا و سیما، سرپال‌ها و فیلم‌ها و برنامه‌های تلویزیونی و در سطح مدارس و دانشگاه‌ها. از سوی دیگر دولت هزینه‌های این کاهش جمعیت را هم پرداخت کرد. توزیع رایگان داروهای پیشگیری از بارداری را ارائه رایگان خدمات تنظیم خانواده در مراکز بهداشتی و حتی انجام جراحی‌های عقیم‌سازی زنان و مردان از جمله هزینه‌هایی بود که ساختار بهداشت و درمان کشور برای تحدید جمعیت به کار بست.

علاوه بر اینها قوانین تنبیهی همچون عدم صدور دفترچه بیمه برای فرزند چهارم در کنار فضای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شکل گرفته در جامعه موجب شد تا سیاست‌های تحدید جمعیت خیلی زودتر از برنامه به ثمر برسد، اما حالا با تغییر سیاست‌گذاری کشور در برابر موضوع جمعیت یک دهم کاری که برای کاهش جمعیت صورت گرفت، انجام نشده است و تنها به توصیه و ارائه آمار و ارقام بسنده می‌شود.

بدیهی است با چنین رویکردی نمی‌توان به نتیجه رسید و مردم را متقاعد کرد تا فرزندان بیشتری داشته باشند.

اگر واقعا بنادیم برای بحران کاهش و پیری جمعیت کاری بکنیم، باید یک بسته سیاستی تدوین شود؛ درست مانند زمانی که بنا بر کاهش جمعیت کشور بود. هر چند افزایش جمعیت نیازمند هزینه‌های بیشتری است، اما فرهنگ‌سازی و سیاست‌گذاری بدون هزینه امکانپذیر نیست.